

FEMİNİST BİR ONTOLOJİK MÜDAHALE: ŞEBNEM İŞİĞÜZEL'İN İSTANBULLU AMAZONLAR 1809 ROMANINDA MEINONGCU ONTOLOJİ VE ALTERNATİF TARİH

*A FEMINIST ONTOLOGICAL INTERVENTION:
MEINONGIAN ONTOLOGY AND ALTERNATIVE HISTORY IN ŞEBNEM
İŞİĞÜZEL'S NOVEL İSTANBULLU AMAZONLAR 1809*

Fatıma ERTÜRK

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Dr. Arş. Gör., Ege Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, İzmir, Türkiye.

ORCID: 0000-0003-0756-782X

E-mail: fatima.erturk@ege.edu.tr

Geliş Tarihi/Submitted: 28.02.2026

Kabul Tarihi/Accepted: 05.05.2026

Kaynak Gösterim / Citation:
Ertürk, Fatıma (2026). "Feminist
Bir Ontolojik Müdahale: Şebnem
İşigüzel'in *İstanbul Amazonlar*
1809 Romanında Meinongcu
Ontoloji ve Alternatif Tarih", *Yeni
Türk Edebiyatı Araştırmaları*.
18/35, 135-152

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.644>

Öz

Şebnem İşigüzel'in *İstanbul Amazonlar* 1809 adlı romanı, Esma Sultan'ı Osmanlı tahtına çıkaran kurgusuyla alternatif bir tarih anlatısı ortaya koyar. Mevcut literatürde kurgu ile gerçeklik arasındaki ilişki genellikle doğruluk değeri ya da temsil mesafesi üzerinden ele alınmış; kurgu karakterlerin ontolojik statüsü ise görece arka planda kalmıştır. Söz konusu boşluğu gidermek amacıyla makalenin ilk bölümünde Alexius Meinong'un "nesne kuramı" çerçevesinde kurgu karakterlerin ontolojik konumları tartışılmaktadır. Bu bağlamda Esma Sultan karakteri, Osmanlı tahtına çıkmış biri olarak fiziksel dünyada var olmamasına rağmen Meinongcu anlamda "varlık-dışı nesne" olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte Saul Kripke'nin geliştirdiği "mümkün dünyalar modeli", Esma Sultan'ın "mümkün nesne" olarak konumlandırılmasına olanak sağlamıştır. Bu teorik çerçeve, romanın tarihî gerçekliği değiştirmesinin işlevini ortaya koymaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde romanın dayandığı "Osmanlı tahtına bir kadın çıksaydı ne olurdu?" önermesi, alternatif tarih bağlamında incelenmektedir. Roman, feminist bir yeniden yazımla kadın özneyi merkez alarak tarihsel anlatıyı yeniden kurar. Karakterlerin eylemleri, yerleşik kamusal ve özel alan ayrımını ters yüz ederken eserin ironik üslubu, resmî tarih yazımının nesnellik iddiasına karşı estetik bir karşı-strateji işlevi görür. Böylece roman hem içerik hem biçim düzeyinde ataerkil tarih söylemini aşındırır. Sonuç olarak bu çalışma, romanı Meinongcu ontoloji ve alternatif tarih ekseninde değerlendirerek kurgu karakterlerin ontolojik statüsüne dair tartışmalara yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şebnem İşigüzel, *İstanbul Amazonlar* 1809, Alexius Meinong, nesne kuramı, alternatif tarih.

Abstract

Şebnem İşigüzel's novel *İstanbul Amazonlar* 1809 presents an alternative history narrative through its fictional premise of Esma Sultan ascending the Ottoman throne. In the existing literature, the relationship between fiction and reality has generally been addressed in terms of truth value or representational distance, while the ontological status of fictional characters has remained relatively in the background. In order to fill this gap, the first section of the article discusses the ontological positions of fictional characters within the framework of Alexius Meinong's "theory of objects". In this context, although the character of Esma Sultan does not exist in the physical world as someone who ascended the Ottoman throne, she is treated as a "nonexistent object" in the Meinongian sense. Additionally, the "possible worlds model" developed by Saul Kripke enables Esma Sultan to be positioned as a "possible object". This theoretical framework reveals the function of the novel's alteration of historical reality. In the second section of the study, the premise upon which the novel is based - "what if a woman had ascended the Ottoman throne?" - is examined within the context of alternative history. Through a feminist rewriting, the novel reconstructs the historical narrative by placing the female subject at the center. While the actions of the characters subvert the established division between the public and private spheres, the ironic style of the work functions as an aesthetic counter-strategy against official historiography's claim to objectivity. Thus the novel erodes patriarchal historical discourse at the levels of both content and form. In conclusion, by evaluating the novel along the axes of Meinongian ontology and alternative history, this study aims to offer a new perspective on the debates concerning the ontological status of fictional characters.

Keywords: Şebnem İşigüzel, *İstanbul Amazonlar* 1809, Alexius Meinong, theory of objects, alternative history.

Extended Summary

Şebnem İşigüzel's novel *İstanbul Amazonlar* 1809 constructs an alternative history universe through the fictional premise of a woman, Esma Sultan, ascending the Ottoman throne. This article conducts two primary axes of discussion at the intersection of philosophy and literature: In the first half, the ontological position of the character Esma Sultan is examined through Alexius Meinong's "theory of objects" and contemporary ontological approaches; in the second half, the feminist intervention the novel brings to patriarchal official historiography is analyzed based on the groundwork provided by this ontological flexibility.

In the first section of the study, which is dedicated to Meinongian ontology, the focus is directed toward the problem of how the character Esma Sultan can be conceptualized within the philosophical and narrative universe, despite her nonexistence in physical reality. Classical ontological approaches, and particularly Bertrand Russell's restrictions grounded in classical logic, accept only those objects that physically exist and possess referents as valid on the ontological plane. Viewed from this strict logical perspective, Esma Sultan who has ascended the throne runs the risk of being perceived as an ontologically invalid figure that compromises logical coherence, as she lacks a physical counterpart in the real world. However, in order to analyze fictional characters in a more comprehensive manner, this article establishes its theoretical framework on Alexius Meinong's theory of objects, which also encompasses nonexistent objects.

Meinong's ontology draws a strict demarcation between an object's "existence" and its "subsistence". For an entity to be the subject of cognition is sufficient for it to be recognized as an "object"; it is not required to possess a physical counterpart in space-time. Therefore, since Esma Sultan who ascended the Ottoman throne serves as a functional character on the conceptual plane, she is situated within the category of a "nonexistent object" in the Meinongian sense. The article also prominently features the "independence principle" alongside the distinction between the "nuclear" and "extra-nuclear" properties of objects. While properties that define the inherent nature of an object, such as "being a woman" and "ascending the throne" are nuclear, whether or not the object actually exists is an extra-nuclear (external) property. Consequently, even if Esma Sultan does not exist, she can consistently possess these ascribed properties. This condition is further exemplified in the article through Terence Parsons's property-based object schemas, thereby demonstrating that every non-empty set of properties corresponds to a legitimate object.

The discussion of ontological legitimacy culminates with Richard Routley's concept of the "source book" which evaluates an object's existence within a textual context, and Saul Kripke's "possible worlds semantics". The

counterfactual proposition "What if a woman had ascended the Ottoman throne?" instantiates Esma Sultan as a legitimate "possible object" within the hypothetical expanse of modal logic, rather than in physical reality. The primary conclusion derived from the first section of the study asserts that the author's reality-divergent fiction is not a philosophically invalid error in an ontological context; on the contrary, it engenders an internally consistent object and a coherent formulation of a possible world.

This fictional universe, whose ontological validity has been established, is discussed in the second main section of the article along the axis of alternative history and the construction of feminist history. The dichotomy between history and fiction, which has persisted since Aristotle, has today yielded to the reality -advocated by new historicism and postmodern theories- that "history is also an ideological textual representation". Emphasizing that traditional official historiography is constructed through male-dominated ideologies and excludes women from being historical subjects, the article reads the novel *İstanbullu Amazonlar* 1809 as a direct feminist ontological intervention directed at this patriarchal void. By placing Esma Sultan at the center of the sultanate, the novel dismantles the perception of the "private sphere", where women have historically been confined to the home and family; it transforms them into founding subjects of the "public sphere", where power, justice, and military force are administered. Organizations such as Cengâver Karılar Birliği, which actively steer politics, command military campaigns, and punish men who perpetrate violence against women, forge a pluralistic alternative justice mechanism centered on the solidarity of Armenian and Muslim women.

The study also focuses on how the construction of feminist alternative history in the novel is realized not merely through the plot, but concurrently through the form, style and linguistic texture of the text. In opposition to the "objective", cold and genderless (masculine) language of traditional chroniclers who record history, the novel deliberately introduces the character of the vakanüvisan (female chronicler) and her cynical, desire-revealing and interventionist subjective language. The patriarchal narrative, taking refuge behind a mask of officialdom, is subjected to an aesthetic deconstruction through the novelistic narrator's ironic and colloquial interjections. Similarly Esma Sultan's abandonment of the polite language of the palace to challenge the misogynistic janissaries using their own profane slang is analyzed as an aesthetic resistance strategy that fragments the language of the powerful from within. The utilization of polyphonic documents in the novel, such as qadi registers, traveler notes and letters, establishes a collective memory space drawing its strength from legends and marginalized voices, countering the official history dictated from a singular center.

Esma Sultan's dethronement at the end of the novel is interpreted as a

collective revelation regarding the historical and structural exclusion of being a woman, that is, the "fate of womanhood". Nevertheless, the metaphor of the "snail" leaving a shining trail, employed by the author in the finale of the novel, symbolizes that even if a woman is physically toppled from power, she leaves a trace of existence through fictional texts and alternative memory records. Thus the article demonstrates that Şebnem İşigüzel's novel is a powerful alternative history narrative, which shakes patriarchal historiography's claim to absoluteness at both the formal and thematic levels by utilizing Meinong's flexible and liberating ontology alongside the logic of possible worlds. Consequently, by merging philosophy and literary theory, this study proposes approaching the ontological position of fictional objects from a novel perspective.

GİRİŞ

Şebnem İşigüzel'in 2021 yılında yayımlanan *İstanbul Amazonlar* 1809 adlı romanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın başlarında yaşadığı siyasi kriz ortamına feminist bir perspektiften yaklaşarak alternatif bir tarih yaratır. Romanda "İstanbul Amazonlar" ifadesi, 1805–1806 yıllarında gerçekleşmiş bir olaya dayandırılır. Kurguya göre Sadrazam Abaza Ragıp Paşa'nın azledilmesinin ardından yenicilerin haremdeki kadınlara saldırmasına Esma Sultan ile kuzenleri Hatice ve Beyhan Sultan silahlarla müdahale eder. Cesaretleriyle dikkat çeken bu kadınların dönemin Avrupalı bir elçisi tarafından İstanbullu Amazonlar olarak anıldığı aktarılır (İşigüzel 13). Romanın ana çatışması ise 1808 yılında II. Mahmud'un kardeşi IV. Mustafa'yı boğdurtmasıyla oluşan iktidar boşluğunda, yenicilerin Osmanlı tarihinde ilk kez bir kadını, Esma Sultan'ı tahta çıkarmasıyla şekillenir. Böylece roman, Osmanlı hanedanında tarihî bir kişilik olan Esma Sultan'dan ilham almakla birlikte onun hayatını kurmaca bir zeminde alternatif bir tarih anlatısı olarak yeniden kurgular.

Romanın ilham kaynağı olan ve tarihyazımında "Küçük Esma Sultan" olarak anılan II. Mahmud'un kız kardeşi, tarihî kaynaklarda devlet işlerine aktif biçimde müdahale eden mücadeleci kişiliğiyle öne çıkar (Duran 3, 9, 79-80). İşigüzel, *İstanbul Amazonlar* 1809 romanında bu tarihsel kişiden esinlenmekle birlikte onu kurmaca bir evrende yeniden üretir. Özellikle Esma Sultan'ın Osmanlı tahtına çıkması gibi tarihsel gerçeklikte karşılığı olmayan bir olayın merkezî kurgu unsuru yapılması oldukça dikkat çekicidir. Bu bilinçli sapma, romanın gerçek tarihten uzaklaşarak alternatif bir tarih anlatısı kurduğunu göstermektedir. Nitekim yazar da bir röportajında "gerçeği eğirip büktüğünü" belirterek bu tarihsel sapmanın kurgu içi bilinçli bir müdahale olduğunu ifade etmiştir (Örnek).

Roman türü, doğası gereği kurmaca bir anlatı formu taşıırken İşigüzel'in romanı bu yapıyı bir adım ileriye taşıyarak tarihsel gerçekliği dönüştürür ve onun yerine

alternatif bir tarih evreni kurar. Böylece *İstanbullu Amazonlar* 1809, kurmaca ve gerçeklik ilişkisine dair iki düzeyli bir sorgulama ortaya koyarak Esma Sultan karakteri üzerinden kurmaca nesnelerin ontolojik statüsünü felsefi olarak tartışmaya açar. Literatürde kurmaca ve gerçeklik ilişkisi genellikle temsil mesafesi veya doğruluk değeri üzerinden tartışılmış; Alexius Meinong'un nesne kuramını temel alan yaklaşımlar görece sınırlı kalmıştır. Özcan Yılmaz Sütcü'nün ontoloji odaklı kuramsal çalışması dikkat çekmekle birlikte söz konusu kuramın edebî bir anlatıya uygulanarak somutlaştırıldığı bir analiz bulunmamaktadır. Benzer şekilde *İstanbullu Amazonlar* 1809 romanı üzerine yapılan çalışmalarda da (Saltık; Sarı) eserin ontolojik yapısını ve bu yapının alternatif tarih kurgusuyla kurduğu ilişkiyi merkeze alan bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Bu makale, mevcut literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla Esma Sultan karakterini Meinong'un nesne kuramı çerçevesinde değerlendirmekte; sağlanan bu ontolojik esnekliğin, ataerkil tarih söylemine karşı inşa edilen feminist alternatif tarih kurgusundaki işlevini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Meinong Ormanında Kurmaca Nesneler: Esma Sultan'ın Ontolojik Konumu

Kurmaca varlıklar genellikle "kurmaca nesneler" ya da "ficta" olarak adlandırılan özel bir varlık sınıfı içinde değerlendirilir. Bu sınıf; kurmaca evrenlere ait kişiler, hayvanlar veya hayalî yaratıklar gibi canlılarla birlikte kurgusal yerler, nesneler ve yapılar gibi cansız öğeleri de kapsar. Sıradan fiziksel nesneler gibi ontolojik bir karşılığa sahip olmayan bu varlıklar, anlatı içinde belirli niteliklerle donatılır ve bu nitelikler aracılığıyla birer karaktere ya da anlatsal ögeye dönüşür. Bu noktada temel sorun bu tür varlıkların nasıl kavramsallaştırılabileceğidir (Kroon ve Voltolini). Kurmaca nesnelerin doğasına ilişkin en kapsayıcı açıklamalardan biri, var olmayan nesneleri dışlamaksızın kavramsallaştıran Meinongcu ontolojidir. Alexius Meinong'un nesne kuramı, kurmaca karakterlerin felsefi olarak nasıl ele alınabileceğine ve hangi ontolojik kategoriye dâhil edilebileceğine dair kuramsal bir zemin sunar.

20. yüzyılın başlarında Alexius Meinong, nesne kavramına ilişkin yerleşik ontolojik kabulleri radikal biçimde sorgulayan bir kuram ortaya koymuştur. Meinong'a göre yalnızca var olanlarla sınırlı bir ontoloji yetersizdir. Bu nedenle var olan ve olmayan tüm nesneleri kapsayacak şekilde yapılandırılmış evrensel bir nesneler bilimi gereklidir. Bu kuramsal çerçevede bir nesnenin varlık veya gerçeklik niteliğine sahip olması, onun nesne olma koşulu değildir. Başka bir deyişle bir şeyin nesne olarak ele alınabilmesi için zorunlu olarak var olması gerekmez. Meinong bu yaklaşımı doğrultusunda nesneleri üç temel ontolojik kategori altında sınıflandırır. Bunlardan ilki, var olan nesnelerdir. "Var olan nesneler", uzam-zamanda yer kaplayan somut varlıklardır; fiziksel dünyada bulunan kitap ya da masa bu kategoriye girer. İkinci olarak "kalıcı olan nesneler", uzam-zamanda yer almayan ancak Meinong'un *Bestehen* adını verdiği bir tür

varlığa sahip olan soyut nesnelerdir. Mantıksal ilişkiler, matematiksel yapılar ya da benzerlik gibi kavramlar bu gruba dâhil edilir. Üçüncü ve son kategori ise varlık-dışı nesnelerdir. "Varlık-dışı nesneler" ne var olan ne de kalıcı olan, varlığın ve yokluğun ötesinde yer alan, yalnızca düşünülebilen veya adlandırılabilen nesnelerdir. Örneğin "yuvarlak kare" ya da "altın dağ" bu kategoriye girer. Bu tür nesnelerin gerçek dünyada herhangi bir karşılığı yoktur (Ekren 20-21; Karataş 44; Meinong 80; Smith 307).

Meinong'un nesne kuramı özellikle var olmayan ya da mantıksal olarak çelişkili nesneleri değerlendirmek bakımından önemlidir. Zira Meinong'a göre bir nesneden söz edebilmek için onun fiziksel gerçeklikte var olması gerekmez; zihnin yöneldiği her şey, bir anlamda nesne olarak kabul edilir. Bu geniş ontolojik çerçeve yalnızca fiilen var olanları değil; mümkün olan, tahayyül edilebilen ve kurmaca olarak inşa edilen nesneleri de kapsar (Ekren 23; Sütcü 876; Yavuz 266). Bu bağlamda her şey "nesne" olabilirken; her şey "var olan" kategorisine girmez. Kurmaca anlatılarda yer alan karakter ve olaylar, fiziksel varlık taşımamalarına rağmen düşünsel düzeyde tasarlanabildikleri için Meinongcu anlamda "varlık-dışı nesneler" kategorisinde değerlendirilebilir. Bunu mümkün kılan ise Meinong'un nesne kavramını yalnızca somut ve deneyimlenebilir varlıklarla sınırlamamasıdır (Routley 223). Kurmaca nesneler bu anlamda birer nesnedir; zihinsel olarak yapılandırılabilir, anlatı içinde işlevsel kılınabilir ve felsefi düzlemde tartışmaya açılabilir.

Meinong'un sınıflandırması, *İstanbul Amazonlar* 1809'da kurmaca bir evrende yeniden kurgulanan Esmâ Sultan karakterinin hangi ontolojik kategoriye karşılık geldiğini belirlemek için bizlere bir dayanak sunar. Gerçek tarihte yaşamış bir şahsiyet olan Esmâ Sultan, roman içerisinde tarihsel gerçeklikten bilinçli biçimde saptırılarak Osmanlı tahtına çıkan bir kadın sultan olarak kurgulanır. Bu bağlamda karakter, fiziksel gerçeklikte yer alan Esmâ Sultan'dan ayrılarak Meinong'un "varlık-dışı nesneler" olarak tanımladığı üçüncü kategoriye dâhil olur. Meinong'un fiziksel dünyada bulunmayan varlık-dışı nesneleri tarif etmek için kullandığı "yuvarlak kare" veya "altın dağ" gibi imkânsızlık örnekleri, romanda "Osmanlı tahtına çıkan kadın" imgesiyle karşılık bulur. Nitekim romanda bizzat Esmâ Sultan, kendi ontolojik statüsünün gerçek dünyadaki tarihsel imkânsızlığını "Benim gibi hanedan kanından sultan kızları hiçbir zaman taht bahtına erişememiştir. (...) Gökyüzündeki ayın ikiye ayrılması kadar imkânsızdır bu" sözleriyle ifade eder (İşigüzel 35). Romanda tahta çıkan Esmâ Sultan, tarihteki bu imkânsızlığına rağmen düşünsel düzlemde belirli özelliklerle yapılandırılmış ve roman içinde işlevsel kılınmış bir nesnedir. Böylece Meinong'un varlık ve yokluk dışında üçüncü bir ontolojik statü tanımlayan yaklaşımı, romanda Esmâ Sultan'a varlık-dışı nesne olarak ontolojik bir konum sağlar.

Meinong'un ontolojisinde "mevcut" ile "var olma" arasında yaptığı ayrım,

nesnelerin ontolojik statüsünü anlamlandırmak açısından kritik bir çerçeveye sağlar. Ona göre "var olmak", fiziksel dünyada uzam-zamanda yer almak anlamına gelirken; "mevcudiyet" böyle bir koşula bağlı değildir. Bir nesne, mevcut olabilir fakat var olmayabilir çünkü bir nesnenin özü, onun var olup olmamasından bağımsızdır (Karataş 47; Perszyk 235). Bu felsefi ayrım, Osmanlı tahtına çıkmış bir kadın olarak Esmâ Sultan'ın ontolojik durumunu açıklar. Karakter bu özellikleriyle gerçek tarihte var olmasa da roman evreninde Meinongcu anlamda "mevcuttur". Anlatıcının Paris'teki bir müzede sergilenen ve altında Esmâ Sultan'ın mührü bulunan potinleri tarif ederken düştüğü ontolojik ikilem tam da bu "varlık" ve "mevcudiyet" paradoksuna işaret eder. Anlatıcı, potinlerin altındaki imzayı görenlerin bu sultanın mevcudiyetine inandığını belirtir ancak hemen ardından tarihsel gerçekliğin "var olmama" durumunu şu sözlerle hatırlatır: "İyi de Osmanlı'da hiçbir zaman bir kadın sultan tahta çıkmadı ki? Osmanlı'nın bir kadın padişahı olmadı ki?" (İşigüzel 95). Tarihsel gerçeklikte Osmanlı tahtına bir kadının çıkmamış olması ("var olmama" durumu), Esmâ Sultan'ın roman içinde kendi mührünü taşıyan potinler giyen ve düşünce düzleminde anlam taşıyan bir karakter olarak "mevcudiyet" kazanmasını engellemez. Bu da Meinong'un nesne kuramının, mantık temelli ontolojiye kıyasla kurmaca karakterleri açıklamada daha kapsayıcı olduğunu gösterir.

Meinong'a göre zihnin yöneldiği ve hakkında düşünülebilen her unsur bilgiye konu olabilir. Örneğin sayılar, fiziksel dünyada var olmasa bile kavramsal bir varlığa sahiptir (Meinong 78-79). Gerçeklik durumu ile nesne arasında zorunlu bir nedensellik ilişkisi kurmayan Meinong bu tür nesnelerin ontolojik olarak bağımsız bir düzeyde mevcut olabileceğini ileri sürer (Smith 331-332). Nitekim Meinong'a göre nesneler, zihinsel eylemlerle kavranır (Birlik 62). Bu kuramda bilgi edinme süreci, nesnenin varlık ya da yokluğundan bağımsız ele alınır (Meinong 86). Bu anlayış, matematik kavramları ya da soyut varlıkların yanı sıra kurmaca anlatılarda yer alan karakterler için de geçerlidir. Esmâ Sultan'ın tahta çıkışının tarihsel gerçeklikte karşılığının olmaması, onun düşünce düzleminde bilgi nesnesi olarak işlev görmesine engel değildir. Bu yaklaşım, Meinong'un bilgi anlayışıyla örtüşerek somut varlıklarla sınırlı olmayan bir çerçeveye sunar. Ancak bu noktada Perszyk'in uyarısını dikkate almak gerekir. Perszyk, var olmayan nesneleri anlatı, dil ya da kültür gibi var olan yapılara indirgeme girişimlerini eleştirir. Ona göre var olmayan nesneleri indirgemeci yaklaşımlarla açıklamaya çalışmak, Meinong'un kuramının derinliğini göz ardı etmek anlamına gelir. Zira Meinong'un var olmayan nesneler anlayışı yalnızca kurmaca karakterlerle sınırlı değildir (Perszyk 6-7).

Meinong'un kuramının temel varsayımlarından biri, nesnelerin varlıkları ile özelliklerinin birbirinden farklı olmasıdır. "Bağımsızlık ilkesi" olarak adlandırılan bu ilkeye göre bir nesne, var olmasa bile belirli özelliklere sahip olabilir ve

bu özellikler üzerinden o nesneyle ilgili önermeler kurulabilir çünkü varlık ve yokluk, bir nesnenin iç doğasını belirleyen nitelikler değildir. Aksine bu tür ontolojik belirlenimler nesneye dışsal kalır. Bu yaklaşım gereğince bir nesnenin özünü oluşturan şey, nesnenin özelliklerinde bulunur. Nesne var olmasa da ona ait olan özelliklerden söz edilebilir. Nitekim nesne, doğası gereği varlığa karşı kayıtsızdır. Bu da bir nesnenin yokluğunu anlamanın, varlığını anlamaktan daha karmaşık olmadığı anlamına gelir (Meinong 86; Perszyk 235; Smith 312).

Bu bağlamda Esmâ Sultan'a ilişkin anlatılar; onun tarihsel gerçekliğinden ziyade, anlatı evreni içindeki işlevine ve kurgusal tutarlılığına dayanır. Osmanlı tarihinde bir kadının tahta çıkmamış olması, böyle bir karakterin kurmaca anlatıda belirli niteliklerle donatılmasına engel değildir. Esmâ Sultan'ın varlığını oluşturan şey; onun gerçek dünyada var olup olmaması değil, kurmaca dünya içerisinde ona yüklenen özelliklerdir. Meinongcu kuram çerçevesinde geliştirilen yaklaşımlarda kurmaca nesnelerin kendilerine atfedilen nitelikleri taşıdığına kabul edilmesi, "karakterizasyon ilkesi" olarak adlandırılır. Bu ilkeye göre bir nesne, tanımlandığı özelliklerle birlikte düşünülür ve onun var olup olmaması bu özelliklerin geçerliliğini değiştirmez (Kroon ve Voltolini). Nitekim Meinong'a göre bir nesneye dair oluşturulan yargılar; doğrudan nesnenin kendisine değil, ona atfedilen varsayımsal özelliklere dayanır (Meinong 80). Romanın anlatı evreninde Esmâ Sultan, sahip olduğu özellikleri bizzat kendi ağzından şu sözlerle ifade ederek karakterizasyonunu tamamlar: "Ben tahttaki ilk kadın sultanım" (İşigüznel 90). Gerçek tarihte bir kadının Osmanlı tahtına çıkmamış olması, Esmâ Sultan'ın kurmaca dünyada hükümdar ve kadın özelliklerini eşzamanlı olarak taşımasına ve bu niteliklerle ontolojik bir tutarlılık sergilemesine engel değildir.

Kurmaca nesnelerin analizinde Meinongcu ontolojiyi işlevsel kılabilcek bir yaklaşım, Terence Parsons'ın çalışmalarıyla sistematik bir çerçeveye kavuşmuştur. Parsons, gerçek nesneler ile onları tanımlayan özellik kümeleri arasındaki ilişkiyi merkeze alarak nesnelerin sadece gerçek nesnelerle sınırlandırılmayacağını gösterir. Parsons'a göre her boş olmayan özellik kümesine bir nesne karşılık gelir. Onun yorumunda bu ilişki, iki sütunlu bir yapı aracılığıyla modellenir. Sol sütunda gerçek nesneler ($O_1, O_2, \dots, O_\alpha$) yer alırken sağ sütunda bu nesnelerin ait olduğu özellik kümeleri gösterilir (Parsons 74–75):

GERÇEK NESNELER

ÖZELLİKLER KÜMESİ

O_1 {p: O_1 p'ye sahiptir}

O_2 {p: O_2 p'ye sahiptir}

,

,

,

O_α {p: O p'ye sahiptir}

Bu yapı yalnızca var olan nesneleri kabul eden sınırlı bir ontolojik gerçeğe sunar. Hâlbuki özellikler kümesi oluşturmak, kavramsal olarak sınırsız biçimde sürdürülebilirken bunlara karşılık gelen gerçek nesneler listesi sınırlı kalmaktadır. Örneğin "Osmanlı tahtına çıkmak" ve "kadın olmak" gibi bir özellikler kümesi oluşturulduğunda bu kümeye karşılık gelen yeni bir nesne varsayılır: $O\alpha+1$. Bu durumda şema şu biçimi alır:

$O\alpha+1$ {kadın olmak, Osmanlı tahtına çıkmak, ...}

Ancak bu durumda $O\alpha+1$, gerçek bir nesne olarak kabul edilemez çünkü Osmanlı tahtına çıkmış bir kadın, tarihsel gerçeklikte karşılığı olmayan bir figürdür. Hâlbuki romanda yazar bu kümeyi alternatif bir tarih yaratarak doldurur. Yeniçerilerin isyanı sonrası tahta çıkarılan Esma Sultan'ın bu yeni "özellikler kümesi", roman içinde bizzat şeyhülislam fetvasıyla meşrulaştırılarak karaktere yepyeni bir ontolojik statü kazandırılır: "Bir erkekten farksız dolaşabilir, görünebilir, insan içine çıkabilir, yüzünü erkeklere gösterebilir. Ol bu sultanın ötekilerden farkı yoktur" dedikten sonra anlatıcı "Taht da halifelik de bu kadının sultanındı" der (İşigüzel 48). Romandaki bu ifadeler, fiziksel gerçeklikte karşılığı olmayan "kadın padişah" kümesinin, kurmaca evrende tutarlı ve meşru bir nesne olarak inşa edilmesini gösterir. Dolayısıyla nesneler sadece gerçek nesnelerle sınırlandırılmaz. Bu durum, bir nesnenin sahip olduğu özellikler ile fiziksel varlığının birbirinden bağımsız olduğunu gösterir. Bu sebeple Meinongcu yaklaşımda boş olmayan her özellik kümesine karşılık, benzersiz bir nesne vardır. Meinong bu şemadaki gibi yalnızca var olanlara yönelen ontolojik yaklaşımları bir tür gerçek lehine önyargı olarak eleştirir. Ona göre bu önyargı, ontolojik çeşitliliği bastıran dar bir felsefi perspektifin ürünüdür (Parsons 74-75).

Meinongcu ontolojide nesnelerin varlıkları ile özelliklerinin birbirinden bağımsız ele alınmasını sağlayan durum, nesnelerin taşıdığı niteliklerin "nükleer" ve "ekstra-nükleer" olmak üzere ikiye ayrılmasıdır. "Nükleer özellikler" bir nesnenin doğasını (özünü) belirlerken; var olmak veya kurmaca olmak gibi durumlar nesneye dışsal kalan "ekstra-nükleer" özelliklerdir (Meinong 86; Karataş 46; Parsons 76). Bu kuramsal ayırım, romanda Esma Sultan'ın tahta çıkışını tescillediği kılıç alayı sahnesinde bizzat kuşandığı iktidar sembolleriyle somutlaşır. Anlatıcı, kadın sultanın nükleer niteliklerini inşa edişini şu sözlerle aktarır: "Soy atası olduğuna dair kılıcı soluna, halife olduğuna dair kılıcı sağına kuşandı" (İşigüzel 55). Esma Sultan'ın halifelik ile soy atalığını simgeleyen kılıcı kuşanması, onun tahta geçtiğini ifade eden "nükleer" özellikleridir. Karakterin tarihsel gerçeklikte tahta çıkmamış olması (ekstra-nükleer özelliği), onun roman evreninde bu nükleer nitelikleri kuşanan ve mantıksal olarak tutarlı bir varlık-dışı nesne statüsü kazanmasını engellemez.

Meinong'un varlık-dışı nesnelere ontolojik statü tanıyan bu esnek yaklaşımı, Bertrand Russell tarafından eleştirilmiştir. Russell, klasik mantığın çelişmezlik

ilkelerine dayanarak yalnızca fiilen var olan nesnelerin mantıksal düzlemde anlamlı olduğunu savunmuş; "Fransa'nın şimdiki kralı" örneğindeki gibi gönderimi olmayan ifadeleri ontolojik bakımdan geçersiz saymıştır (Russell; Smith 315). Bu katı mantıksal perspektiften bakıldığında, tarihsel gerçeklikte Osmanlı tahtına çıkmış bir kadın bulunmadığı için Esmâ Sultan karakteri de geçersiz bir yapı olarak değerlendirilir. Ancak Meinong'a göre bir nesnenin zihinde tasarlanabiliyor olması, fiziksel gerçeklikte var olup olmamasından bağımsız olarak onu ontolojik bir statüye taşır. Nitekim Meinong için mantık, nesnelerin varlığını belirleyen nihai ölçüt değildir (Gülcan 171; Smith 334).

Öte yandan nesnelerin yalnızca göndergesel olup olmamaları değil, mantıksal kapanım özellikleri bakımından da sınıflandırılması mümkündür. Kapanım kavramı, bir nesnenin belirli çıkarımlar bakımından mantıksal olarak kapalı olup olmadığını ifade eder. Örneğin kuramsal nesneler -özellikle bilimsel ya da matematiksel sistemlerde yer alanlar- genellikle çıkarımsal olarak kapalıdır çünkü bu tür nesnelere ilişkin yapılan önermeler, sistemin diğer önermeleriyle tutarlıdır. Buna karşılık Sherlock Holmes ya da Esmâ Sultan gibi kurmaca nesneler çoğunlukla çıkarımsal olarak açık yapıdadır. Zira bu tür nesnelerin tüm nitelikleri; önceden sabitlenmiş değildir, anlatının ilerleyişine ya da okuyucunun yorumuna bağlı olarak yeniden şekillenebilir. Bu ayrım, Meinong'un nesne kuramının felsefi tartışmalarda olduğu kadar kurmaca metinlerin analizinde de işlevsel olabileceğini gösterir (Routley 458–462). Romanda Esmâ Sultan'ın bilindik tarihsel bir figür olmaktan çıkıp kestirilemez eylemlerde bulunan kurmaca bir nesneye dönüşmesi bu çıkarımsal açıklığın bir örneğidir.

Richard Routley, kurmaca dünyalarda doğruluk değerini belirlemek ve kurmaca bir nesnenin varlığını doğrulamak amacıyla "kaynak kitap" (mektuplar, günlükler, belgeler vb.) kavramını önermiştir (Kripke 86-88; Routley 464–467). *İstanbul Amazonlar* 1809 romanı, Esmâ Sultan'ın ontolojik meşruiyetini sağlamak için metin içinde bizzat bu "kaynak kitapları" kurgular. Yazar anlatı boyunca akademik tezler, seyahatnameler ve el yazmaları icat ederek Routleyci meşruiyeti roman evreninde doğrudan sahneler. Örneğin Esmâ Sultan'ın kış aylarındaki ruh hâli anlatılırken "İngiliz Elçi'nin 1808 yılı Aralık ayında İstanbul'dan yazmış olduklarına dayanılarak kaleme alınan ve Oxford Üniversitesi el yazması kaynaklar arasında bulunan 'Osmanlı Saray Kadınları Ruh Hali ve İstanbul'un Sahte Neşesi' isimli çalışmada bizzat şu gözleme yer verilmektedir" (İşigüzel 64) denilerek tarihsel bir belge referans gösterilir. Bu belgelerin romana dâhil edilmesi, yazarın Esmâ Sultan karakterini bu "kaynak kitaplar" aracılığıyla mantıksal olarak tutarlı ve geçerli bir nesne şeklinde kayıt altına alma çabasını gösterir.

Varlık-dışı nesneler uzun süre felsefi açıdan tartışmalı kabul edilse de Saul Kripke'nin öncülüğünü yaptığı "mümkün dünyalar" semantiği ve modern modal mantığın gelişimiyle birlikte bu tür varlıklar yeniden felsefi tartışmalara dâhil

edilmiştir (Berto 318; Kroon ve Voltolini; Routley 527). Kripke'nin "mümkün dünyalar" yaklaşımı, fiziksel dünyada var olmayan nesnelerin farklı dünyalarda tasavvur edilebileceğini öne sürer. Roman, "Osmanlı tahtına bir kadın çıkmış olsaydı" şeklindeki karşı-olgusal bir önerme üzerinden ilerlerken yazar bu Kripkeci alternatif evrenin inşasını henüz kurgunun başında okura doğrudan ilan eder: "Bu, yazılmamış ve anlatılmamış tarihin, tahta çıkan kadın sultanın hikâyesidir" (İşigüzel 9). Romanın başındaki bu ifade, fiziksel dünyada karşılığı olmayan bir nesnenin tutarlı bir "mümkün dünya" yaratmasının karşılığıdır. Gerçek tarihte Osmanlı tahtında bir kadının yer almamış olmasına rağmen anlatı dünyasında Esmâ Sultan'ın taht sahibi olarak temsil edilmesi, onun felsefi bağlamda ontolojik olarak "mümkün bir nesne" statüsünde geçerlilik kazanmasını sağlar.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında Meinong'un nesne kuramı ve çağdaş yorumları açısından *İstanbullu Amazonlar* 1809, Osmanlı tahtına çıkan kadın karakterin temsili üzerinden özgün ve açıklayıcı bir örnek sunmaktadır. Bu çerçevede Meinong'un ontolojik modelinin bütün bileşenlerinin romandaki söz konusu temsil ile bütünleştiği söylenebilir. Roman, tarihsel akışı dönüştürmek suretiyle temsilin felsefi sınırlarını sorgulamakta, bu yönüyle ontoloji ile edebî anlatı arasında bir karşılaşma alanı yaratmaktadır. Bir sonraki bölümde bu ontolojik tercihin alternatif tarih kurgusu içindeki işlevi incelenecek ve kadın öznenin tarihsel anlatıya dâhil edilme biçimleri tartışılacaktır.

Resmî Tarihyazımına Feminist Bir Müdahale: Alternatif Tarih İnşası

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde tarihin yalnızca olmuş olayları yansıttığına dair klasik kabuller sorgulanmaya başlanmış; özellikle postmodern teoriler ve yeni tarihselcilik yaklaşımı, tarihin doğrudan doğruya gerçekliği aktarmaktan çok, metinler aracılığıyla inşa edilen ideolojik bir temsil olduğunu öne sürmüştür (Dalar 384; Hutcheon 43, 332). Benzer biçimde Alun Munslow da geçmişle doğrudan bağlantı kurulamadığı, yorumlama ve anlatı yoluyla anlam üretildiği için tarihin bir nevi edebiyat olduğunu ileri sürmüştür (Vural Arslan 89). Bu çerçevede yeni tarihselcilik ve benzeri yaklaşımlar; tarihe nesnel bir bilgi alanı değil, kurmaca bir alan olarak yaklaşır (Yalçın-Çelik 22). Tarihin tarafsız bir kayıt olmaktan uzak olduğu vurgusu, başta kadınlar olmak üzere dışlanmış grupların tarihsel anlatıların dışında bırakıldığını eleştiren feminist tarihyazımı için önemli bir zemin oluşturur.

Geleneksel tarihyazımı; tarafsız bir bilgi alanı olmaktan ziyade, "öznesi erkek olan" ideolojik bir anlatı olduğu için kadınları büyük ölçüde tarihsel kaydın dışında bırakmıştır (Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi 30). *İstanbullu Amazonlar* 1809 romanı bu eksikliği giderme ve tarihi kadınlar lehine yeniden yazma çabasıyla dikkat çeker. Nitekim romanın anlatıcısı açıkça "Tarih kadınları kazımak ya

da kötü anlatmak için vardı. Tarih erkekler için vardı” diyerek resmî tarihin cinsiyetçi yapısını sorgular (İşığüzel 63). Bu vurgu, tarihsel anlatıların kadınları sistematik biçimde dışladığına işaret eder. Roman, Esmâ Sultan karakterini tarihsel gerçeklikte vuku bulmamış bir tahta çıkış senaryosuyla sunarak tarihten dışlanan kadınlara yönelik temsil boşluğunu kapatmayı ve bastırılmış kadınları görünür kılmayı hedefler. *İstanbul Amazonlar* 1809 bu yönüyle Meinongcu ontolojinin imkân tanıdığı kurmaca dünyaları, feminist bir karşı-anlatı aracılığıyla değerlendirir. Esmâ Sultan bu sayede tarihten silinmiş kadınların temsilcisi hâline gelir ve alternatif tarihin kurucu figürlerinden biri olur. Geçmiş, şimdinin arzusunun bir kurulumu olarak işlev gördüğü için romanda da arzu edilen kadın iktidarı, geçmişte yaşanmış gibi kurgulanarak toplumsal hafızaya alternatif bir perspektif kazandırılmak istenir.

Tarihî olayların olgusal gelişiminden bilinçli sapmalarla kurgulanan ve çıkış noktasını “ya şöyle olsaydı” sorusunun oluşturduğu “ükronya” ve “alternatif tarih anlatıları”, bilinen gerçeklerden saparak varsayımsal bir evren inşa eder (Gür 713-715). *İstanbul Amazonlar* 1809 romanı da Osmanlı tahtına bir kadını çıkararak resmî tarih anlatısını bu alternatif tarih yaratımıyla dönüştürür. Anlatıcı, Osmanlı’da validelerin saray siyaseti üzerindeki tarihî etkisini kabul etmekle birlikte Esmâ Sultan’ın bizzat sultan unvanıyla tahta çıkan ilk kadın olduğunu vurgular (İşığüzel 47). Resmî tarihte ise iktidarı simgeleyen taht, kadınlara kapalı bir alandır. Esmâ Sultan’ın bu eşiği aşması, feminist kuramda sıkça tartışılan kamusal alan ve özel alan ayrımının kurmaca düzlemde yeniden sorgulanması anlamına gelir. Özel alan, ev içi yaşamı ve aileyi; kamusal alan ise siyaset, iktidar ve ekonomi gibi güç ilişkilerini temsil eder. Feminizm bu ayrımın tarihsel olarak nasıl inşa edildiğini ve hangi ideolojik çıkarları meşrulaştırdığını sorgular (Çakıl Dinçer 511; Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi 37).

Roman boyunca Esmâ Sultan’ın gerek siyasal gerek toplumsal alanda üstlendiği roller, kadınların kamusal alanda da etkili olabileceğine dair güçlü göstergeler sunar. Esmâ Sultan’ın çocukluğundan itibaren erkek şehzadelerle birlikte askerî eğitim alması, ata binmesi ve kılıç kullanmayı öğrenmesi onun fiziksel olarak da kamusal alana dâhil olduğunu gösterir (İşığüzel 16-17). Dul kaldıktan sonra saraya döndüğünde hareme çekilip pasifleşmek yerine aktif biçimde siyasete karışması ve hanedanı korumak adına entrikaların içinde yer alması, özel alanın dışına çıkan karakterlere dair alternatif bir tarih yaratımıdır (İşığüzel 25). Esmâ Sultan, otoritesini pekiştirmek için kış ortasında ordusunun başında bizzat sefere çıkarak askerî alana da fiziksel olarak dâhil olur (İşığüzel 83). Böylece roman, kamusal alan ve özel alan ayrımını edebî düzlemde yeniden inşa ederken kadınların kurucu siyasal özne olabileceğini ortaya koyarak alternatif bir tarih tahayyülünü mümkün kılar.

Ancak romanda Esmâ Sultan’ın bazı eylemleri, erkek egemen toplum modelinin ve şiddet pratiklerinin bir kadın tahtı ele geçirdiğinde de devam ettiğini gösterir.

Örneğin Esmâ Sultan'ın, Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümünden sonra geride kalan çocuğunun ileride tehdit oluşturacağını düşündüğü için Cengâver Karılar Birliği'ne bu çocuğu ortadan kaldırma talimatı vermesi bu şiddetin tezahürüdür (İşigüzel 115). Benzer biçimde Esmâ Sultan, iktidarını sağlamlaştırmak için "sadrazamından paşasına... etrafında kim var kim yok" zehirletmekten çekinmez (İşigüzel 69). Bu örneklerde görüldüğü üzere kadın öznenin tahtı ele geçirdiğinde tıpkı eril selefleri gibi suikast, tasfiye ve şiddet yöntemlerine başvurması, eril şiddet sisteminin sürdürüldüğünü gösterir.

Romanda bu durum bir kriz olarak tartışmaya açılır. Anlatıcının "Hükümrânlığının başında büyük bir yanılığa düşmüştü. Zehirlenme hususunda değil. Zannetmişti ki erkek gibi olursa ve öyle davranırsa tahtını sağlamlaştıracaktı" (İşigüzel 59) sözleri bu eril tutumun eleştirisidir. Eril sistemin kaba kuvvetine karşılık "fikri kuvveti" (İşigüzel 120) öne süren Esmâ Sultan; şiddet gördükleri için kocalarını zehirleyen kadınları affederek eril hukukun karşısına kadın deneyimini koyar. Onun "Şu günler geçsin İstanbul'un bütün karılarını özgür kılacağım" (İşigüzel 52) şeklindeki özgürlük tahayyülü, sahip olunan mutlak gücün salt eril bir tahakküm için değil, kadınları özgürleştiren alternatif bir adalet sistemi için kullanıldığını gösterir.

Romanın feminist tahayyülü yalnızca bir kadını iktidarın merkezine yerleştirmekle sınırlı kalmaz. Roman, kadınları tarihî kayıtların yazıcısı hâline getirerek de geleneksel tarihyazımına eleştirel bir perspektif sunar. Esmâ Sultan'ın biyografisinin kadın bir tarih yazıcısı (vakanüvisan) tarafından kaleme alınması, resmî tarihin eril doğasına karşı bilinçli bir müdahaledir. Zira resmî tarihyazımı; nesnel bir gerçekliğin yansıması değil, patriyarkal otoritenin cinsiyetlendirilmiş bakış açısıyla yapılandığı ideolojik bir söylemdir (Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi 31). Romanın anlatıcısının vakanüvisan karakterini ön plana çıkarması, kadınların tarihte görünmez kılınmasının ardında tarihi yazan otoritenin cinsiyetlendirilmiş bakış açısının yattığını gösterir. Bu bağlamda İşigüzel'in romanı, eril tarihyazımının otoritesinin aksine kadın merkezli bir karşı-anlatı geliştirerek feminist bir tarih tahayyülünü biçimlendirir.

İstanbullu Amazonlar 1809, resmî tarihin mutlak hakikat anlayışının karşısına çoğul ve spekülâtif bir anlatı inşa ederken tarihsel anlatılardan dışlanan özneleri "yeniden yazım" stratejisiyle görünür kılar (Altın ve Baylan 1571; Çetindaş 64). Bu bağlamda yeniden yazım sayesinde romandaki Cengâver Karılar Birliği, kadınların kamusal ve askerî alanda kurucu birer özne olarak konumlandırıldığı alternatif bir tarih üretir. Erkek egemenliğindeki savaş pratiği bu örgüt aracılığıyla kadın bedeninde yeniden tanımlanır. Yeniçeri Ocağı'na sızarak yeraltı direnişi yürüten bu kadınlar yalnızca ev içiyle sınırlı olmayan bir toplumsal varoluşu temsil eder. Bu yapının Ermeni kadınlar üzerinden kurduğu çok kültürlü dayanışma ağı ise etnik sınırları aşan bir kadın mücadelesine işaret eder (İşigüzel 89). Cengâver Karılar Birliği bu yönüyle Osmanlı'nın kadına dair

resmî ideolojisine karşı bir itiraz üretirken tarihyazımında silahlı kadın figürüne kurmaca düzlemde alan açar.

Cengâver Karılar Birliği anlatısı, tarihsel gerçeklik ile kurmaca arasındaki sınırları bilinçli biçimde muğlaklaştırır. Roman boyunca bu oluşumun tarihsel izler taşıdığı iddiası, çeşitli kurmaca belgeler aracılığıyla desteklenir. Yazar bu kurmaca oluşuma gerçeklik etkisi kazandırmak ve alternatif tarihin inandırıcılığını artırmak için metin içerisinde farklı kaynak türlerini devreye sokar. Romanda adı geçen Macar ve İngiliz tarihçilere yapılan göndermeler, romana akademik meşruiyet kazandırırken 19. yüzyıl seyyahlarının gözlemleri, anlatının coğrafi ve kültürel bağlamını genişletir (İşıgüzel 22, 83, 88). Halk söylenceleri ve kadı sicilleri, yerel belleği ve resmî arşivleri bir araya getirerek tarihsel çeşitliliği görünür kılar. Özellikle kadı kayıtlarında geçen ve faili bilinmeyen falaka vakaları, Cengâver Karılar Birliği'nin varlığına dair dolaylı bir kanıt olarak sunulur (İşıgüzel 88). Ayrıca Batılı kadınlarla sürdürülen mektuplaşmalar, kadınların tarihsel varlığını yeniden üretme işlevi görür (İşıgüzel 116). Bu çok sesli yapının tercih edilmesi, tarihin tekil bir merkezden yazılmadığını; kadınların tarihsel deneyimlerinin söylencelerde, belgelerde ve sessizliklerde izlenebileceğini gösterir. Böylece roman, ataerkil tarihyazımına karşı alternatif bir hafıza alanı kurarak kadınların tarihteki konumlarını yeniden kurmaca düzlemde inşa eder.

Romanın feminist tarih tahayyülü, olay örgüsünün yanı sıra vakanüvisanın benimsediği ironik ve oyunsu dille de inşa edilir. Resmî eril tarihyazımı olayları aktarırken yazarın kendi varlığını gizlediği "nesnel" ve otoriter bir dil kullanırken romanın "açık ve cin fikirli" vakanüvisanı (İşıgüzel 70) okurla sohbete dalarak öznelliğini tarihsel kaydın ortasına yerleştirir. Nitekim Esma Sultan'ın tahta çıkarıldığı sahnede anlatıcı, nesnellik maskesini bir kenara bırakıp okura doğrudan seslenerek "Evet. Geldik mi tarihin sakladığı yere? Az öte git hele" der (İşıgüzel 49). Aynı şekilde tarihsel detayları verirken aniden durup "Bir araba dolusu lafı bir cümlecik için etmiş gibi oluyoruz ama vakacılar da böyle yapmış" (İşıgüzel 86) diyerek resmî vakanüvislerin ağırbaşlı üslubuyla açıkça alay eder. Kendi tuttuğu notların kenarına "Burada beni bir gülme tuttu" (İşıgüzel 70) yazması ya da saray bahçesindeki bir eczacı kalfası için "Beriki çok yakışıklı idi" (İşıgüzel 57) notunu düşmesi, geleneksel tarihin dışladığı kadın arzusunu ve mizahını metne dâhil eden bir yapıbozumdur. Hatta devletin içinde bulunduğu derin siyasi krizi, saraya sığınan bir kedinin ismine (Zemheli) vermesi (İşıgüzel 58), ataerkil tarihyazımının ciddiyetini aşığa çeken estetik bir hamledir.

Anlatıcının dilindeki bu yapıbozum bizzat Esma Sultan'ın sözcük tercihleriyle de desteklenir. Roman, soylu bir kadın sultanın kullanması beklenen yüksek ve kibar dili kasıtlı olarak yıkar. Örneğin Esma Sultan, iktidarını tarihe kazımak için yaptırdığı tabloda gücünü ilan etmek üzere "Saltanat-ı devletüme oturağ-ı alşağı mecruh idüp alamayün" gibi ağdalı bir cümle kurar; ancak anlatıcı bunun aslında "Kısaca: Nah indirirsiniz beni tahtan" (İşıgüzel 80) anlamına

geldiğini belirterek eril tarihsel dilin otoriter zırhını içeriden çökertir. Bu dilsel sapmanın en şiddetli örneği ise yeniçerilerin haremi basıp kadınlara tecavüz etmesi üzerine yaşanır. Şiddet gören kadınları kurtarmak için yeniçeri ocağının kapısına dayanan Esmâ Sultan, karşısındaki eril otoriteyi bizzat o otoritenin anladığı en düşük tahakküm diliyle vurur: "Kimsün kimün şükürün, kim kümü şekerün lemezirin faili livatay-i eylesin ey ağalar... Günümüz Türkçesiyle, 'Kim kimi sikerse ağalar'" (İşigüzel 20). Toplumsal cinsiyet normlarına göre zarif bir dil kullanması beklenen kadın sultanın, ataerkil şiddetin merkezinde eril argoyu bir silaha dönüştürmesi, kadın hareketinin temel mücadele alanlarından biri olan "erkek merkezli dilin işlevsiz kılınmasının" bir örneğidir (Parla 32).

Romanın sonunda Esmâ Sultan'ın tahttan indirilip öldürüleceğini fark etmesi, siyasal iktidarın kaybıyla birlikte kadın olmanın tarihsel ve yapısal dışlanmışlığına dair acı bir farkındalığın ifadesidir: "Mahvolan kadın sultanın taht bahtı değil, kadınlığın kaderiydi. En çok buna içerledi" (İşigüzel 129). "Kadınlığın kaderi" ifadesinde somutlaşan bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara atfettiği sessizlik, edilgenlik ve görünmezliği açığa çıkarır. Roman boyunca siyasal, askerî ve diplomatik alanda etkin bir özne olarak kurulan Esmâ Sultan, sonunda kolektif bir sessizliğin simgesine dönüşür. Romanın bu son sahnesi, kadınların tarihten dışlanmasına yönelik eleştirisini derinleştirerek bu dışlanmanın hâlâ devam ettiğini gösterir. Bu bağlamda roman, kadınların mevcut iktidar yapılarının nasıl sınırlandırıldığını ortaya koyarak sonlanır.

Romanın eril tahakküm karşısındaki bu yenilgi ve dışlanmışlık hissi, "sümüklü böcek" benzetmesiyle sembolik bir direnişe dönüştürülür. Yazar bir imparatorluğun başındaki kadın sultanın iktidardan düşüşünü anlatmak için resmî tarihin beklediği destansı, yüksek ve trajik imgeler yerine, sıradan bir "sümüklü böcek" benzetmesi yerleştirir. Bu benzetme, anlatıcının İngiliz elçisi ve eşinin ülkelerine yolladığı kişisel mektuplardan bahsettiği sahnede kurulur. Anlatıcı, resmî Osmanlı tarihinin yok saydığı Esmâ Sultan'ın bu alternatif metinler aracılığıyla unutulmaktan kurtulmasını "Bu arada iyi ki o mektuplar gitmiş. Böylece Esmâ Sultan sümüklü böcek gibi tarihte iz bırakmış olmuş" sözleriyle kutlar (İşigüzel 116). Bu benzetme, romanın sonunda Esmâ Sultan'ın kaçıp sığındığı fındık kabuğu kadar sandalda gerçek bir sümüklü böceklerle göz göze geldiği sahnede fiziksel karşılığını bulur. Tıpkı tahta çıkan bir kadın gibi "olmayacak bir yerde, denizin ortasında" bulunan bu canlının hayatta kalarak ardında "pırıltılı ince uzun bir yol, iz" bıraktığını belirten lirik sözdizimi, iktidarı elinden alınan kadının silinmeyeceğine dair bir direniştir (İşigüzel 128). İktidarın gürültülü diliyle ve kanla yazılan eril tarih yazımının karşısına; yavaş, sessiz ama mektuplar ve kurmaca aracılığıyla kendi parıltılı izini (alternatif hafızasını) bırakan bu canlı üzerinden çıkılması, yazarın yapıbozumunu son satıra kadar koruduğunu gösterir.

Sonuç

Bu çalışma, Şebnem İşigüzel'in *İstanbul Amazonlar* 1809 romanını Alexius Meinong'un nesne kuramı ve alternatif tarih inşası ekseninde inceleyerek edebiyat ile ontolojinin kesişiminde bir değerlendirme sunmayı amaçlamıştır. Analizler sonucunda, tarihsel gerçeklikte Osmanlı tahtına çıkmamış olan Esmâ Sultan karakterinin, Meinongcu ontoloji bağlamında fiziksel bir varlık taşımamasına rağmen roman evreninde tutarlı ve "mevcut" bir "varlık-dışı nesne" olarak felsefi geçerlilik kazandığı görülmüştür. Karakterin tahta çıkmak ve kılıç kuşanmak gibi "nükleer" (özel) özelliklerle donatılması, onun gerçek dünyada var olmama (ekstra-nükleer) durumundan bağımsız olarak mantıksal bir bütünlük içinde incelenebilmesini sağlamıştır. Ayrıca Routley'in "kaynak kitap" kavramı doğrultusunda romana yerleştirilen arşivler bu ontolojik meşruiyetin edebî kanıtları olarak işlev görmüştür. Roman, Kripkeci modal mantığın sunduğu "mümkün dünyalar" çerçevesini edebî düzleme taşıyarak karşı-olgusal bir önermeyi çelişkisiz bir alternatif evrene dönüştürmüştür. Ontolojik düzlemde elde edilen bu esneklik, romanın tarihsel gerçeklikten sapmasını patriyarkal tarihyazımına yönelik feminist bir müdahaleye dönüştürmüştür. Romanın kurmaca zemininde Esmâ Sultan'ın siyasal, hukuki ve askerî bir özne olarak merkeze yerleştirilmesi; geleneksel özel alan ve kamusal alan ikiliğini yapıbozuma uğratmıştır. Yeniçeri Ocağı'na sızan Cengâver Karılar Birliği gibi alternatif kadın örgütlenmeleri aracılığıyla roman, resmî tarihin dışında bırakılmış kadınlar için kurmaca bir hafıza siyaseti inşa etmiştir. Bunun yanı sıra vakanüvisinin ve anlatıcının kullandığı ironik, oyunsu ve çok sesli üslup, geleneksel egemen tarih söyleminin nesnellik ve mutlaklık iddialarını biçimsel düzeyde de sarsmıştır. Böylece bu çalışma; *İstanbul Amazonlar* 1809 romanını Meinong'un esnek ontolojik sınırları dâhilinde okuyarak eserin resmî tarihyazımına karşı "mümkün" bir alternatif tarih sunan kurmaca bir hafıza siyaseti inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Altın, Merve ve Ergün Baylan. "Tarihsel Kurguda Yeniden Yazım Stratejisine Kuramsal Bir Yaklaşım." *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 25, s. 4, 2023, ss. 1554-1574.
- Berto, Francesco. "Modal Meinongianism and Fiction: The Best of Three Worlds." *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, c. 152, s. 3, 2011, ss. 313-334.
- Çakıl Dinçer, Gülşen. "Türkiye'de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi." *Fiscaoeconomia*, c. 7, s. 4, 2023, ss. 506-525. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1361372>.
- Çakır, Serpil. "Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası." 21. *Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan, Derleyen Serpil Sancar, Koç Üniversitesi Yayınları, 2011, ss. 505-533.
- Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi*. Metis Yayınları, 2016.
- Çetindaş, Dilek. "Alternatif Tarih Yazımı ve Yöre Tarihçiliği Noktasında Samim Kocagöz Romanları." *V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu*, Editörler Ahmet Şimşek, Selahattin Kaymakçı ve İbrahim Turan, 2018, ss. 48-67.
- Dalar, Tuba. "Tarihi ve Kurmaca Gerçeklik Bağlamında Tarihi Roman." *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 65, 2020, ss. 377-387.
- Duran, Türkan. *I. Abdülhamid'in Kızı Esma Sultan'ın Hayatı (1778-1848)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.
- Ekren, Uğur. "Alexius Von Meinong ve Nesneler Teorisi." *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, s. 17, 2010, ss. 9-26.
- Gülcan, Nur Yeliz. "Dil Felsefesinde Gönderge Sorunu." *Felsefe Dünyası*, c. 2, s. 44, 2006, ss. 168-182.
- Gür, Murat. "Edebî Bir Tür Olarak Ükronya ve Alternatif Bir Tarihin Anlatısı: İzmihlâl." *Söylem Filoloji Dergisi*, c. 7, s. 3, 2022, ss. 711-725. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1169447>.
- Hutcheon, Linda. *Postmodernizmin Poetikası: Tarih, Teori, Kurgu*. Çeviren Yunus Balcı, Hece Yayınları, 2020.
- İşigüzel, Şebnem. *İstanbul Amazonları 1809*. İletişim Yayınları, 2021.
- Karataş, Çağdaş Burak. "Russell-Meinong Tartışması Üzerine." *Felsefe Arkivi*, s. 53, 2020, ss. 35-54.
- Kripke, Saul A. "Semantical Considerations on Modal Logic." *Acta Philosophica Fennica*, s. 16, 1963, ss. 83-94.
- Kroon, Fred ve Alberto Voltolini. "Fictional Entities." *The Stanford Encyclopedia*

- of *Philosophy*, Editörler Edward N. Zalta ve Uri Nodelman, 2023. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2023/entries/fictional-entities/>. Erişim 2 Ağustos 2025.
- Meinong, Alexius. "Theory of Objects." *Realism and the Background of Phenomenology*, Editör Roderick M. Chisholm, Free Press, 1960, ss. 76-117.
- Örnek, Aslı. "Şebnem İşigüzel: 'Tarihe Bugünden Bakmadım, Bugünü Tarih Üzerinden Yazdım.'" <https://www.k24kitap.org/sebnem-isiguzel-tarihe-bugunden-bakmadim-bugunu-tarih-uzerinden-yazdim-3074>. Erişim 4 Temmuz 2025.
- Parla, Jale. "Kadın Eleştirisi Neyi Gerçekleştirdi?" *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*, Derleyenler Sibel Irzık ve Jale Parla, İletişim Yayınları, 2011, ss. 15-34.
- Parsons, Terence. "A Meinongian Analysis of Fictional Objects." *Grazer Philosophische Studien*, s. 1, 1975, ss. 73-86.
- Perszyk, Kenneth J. *Nonexistent Objects: Meinong and Contemporary Philosophy*. Springer Dordrecht, 1993. <https://doi.org/10.1007/978-94-015-8214-8>.
- Routley, Richard. *Exploring Meinong's Jungle and Beyond: The Sylvan Jungle – Volume 1*. Springer Cham, 2018. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-78793-0>.
- Russell, Bertrand. "Gönderim Üzerine." Çeviren Alper Yavuz. *Felsefe Tartışmaları*, s. 49, 2015, ss. 55-71.
- Saltık, Fatmanur. *Şebnem İşigüzel'in Eserlerinde Mekânın Dili*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2025.
- Sarı, İpek. *Şebnem İşigüzel'in Beş Romanı Üzerine İnceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, 2021.
- Smith, Janet Farrell. "The Russell-Meinong Debate." *Philosophy and Phenomenological Research*, c. 45, s. 3, 1985, ss. 305-350.
- Sütcü, Özcan Yılmaz. "Edebiyat, Kurmaca ve Gerçeklik." *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, c. 10, s. 3, 2020, ss. 843-870. <https://doi.org/10.18491/BEYTULHIKME.1586>.
- Vural Arslan, Ebru. "Alternatif Tarih Yaratımında Yaşamöyküsel Romanın Kullanımı: Ben de Halimce Bedreddinem." *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, c. 11, s. 22, 2019, ss. 81-110. <http://dx.doi.org/10.26517/ytea.416>.
- Yalçın-Çelik, S. Dilek. *Yeni Tarihçelcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Akçağ Yayınları, 2005.
- Yavuz, Tuğba. "Varolmayan Nesne Var mıdır?" *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, s. 30, 2020, ss. 259-277.